

BÈSTIES.

Els animals en l'art medieval del MEV

BÈSTIES.

Els animals en l'art medieval del MEV

Exposició al Museu Episcopal de Vic, del 24 de març del 2023 al 17 de desembre de 2023.

Justificació: omnipresència dels animals en l'art medieval. A vegades amb afany d'aprenentatge, deformats per adaptar-los a una decoració o a un espai, o pretesament portadors de significats simbòlics. Què hi fan tantes bèsties en l'art medieval? Aquests animals són hereus de l'Antiguitat pagana, la Bíblia i dels relats de la vida dels sants. Com ho són del folklore i les llegendes i molt especialment de la condició moral que els atorguen els bestiaris medievals.

1. De l'escarabat al Pegàs / Els animals i l'art, una relació antiga

Els animals han format part des de sempre del món dels humans: com a aliment, com a força de treball, com a companyia o fins i tot com a enemics. No és gens estrany que hagin esdevingut símbols d'idees i conceptes humans, o fins i tot de diferents caràcters o personalitats.

L'origen iconogràfic d'algunes bèsties medievals, especialment les imaginaries, l'hem de cercar en les cultures orientals antigues com Egipte i Mesopotàmia però sobretot en la fauna mitològica clàssica.

2. L'anyell de Déu i el drac de Satanàs / Els animals en la cultura cristiana medieval

Pels cristians, els animals són obra de Déu i apareixen al costat de l'home en molts episodis de la Bíblia. Adam dona nom a les bèsties, Noè les salva del diluvi i el diable, en forma de serp, tempta Eva. En època medieval s'agrupen els animals segons la seva significació religiosa i moral en dos grups oposats, les bèsties de Crist i les de Satanàs perquè encarnen un i altre. Representen el dualisme entre el bé i el mal i són la imatge de les virtuts i dels pecats dels homes.

2.1. Les bèsties dels sants

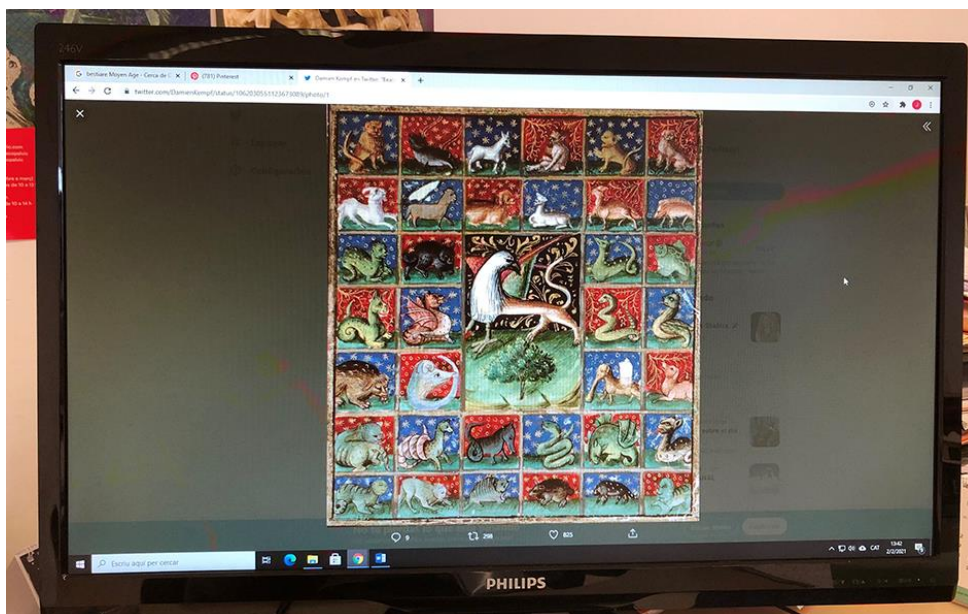
Les biografies dels sants com *La llegenda Daurada* de Jacopo da Varazze és un tipus de literatura molt exitosa a l'Edat Mitjana i una gran font d'inspiració pels artistes. S'hi expliquen les connexions d'alguns sants amb determinats animals. De vegades perquè el sant les combat i derrota, les ensinistra o les ajuda i així, la bèstia, és convertida en el seu animal de companyia o en el seu símbol.

2.2. El llibre de les bèsties: Els bestiaris

Els bestiaris són reculls d'animals, reals i imaginaris, que porten associada una lliçó moral i religiosa. Aquesta literatura prové del *Physiologus*, un text escrit a Alexandria al segle II que recull cinquanta bèsties moralitzades i convertides en al·legories cristianes. Amb el temps, aquest text és ampliat i transformat per alguns enciclopedistes medievals com Isidor de Sevilla, Ambròs de Milà o Raban Maur i d'aquí en sorgeix tot un gènere literari que amb el nom de bestiari triomfa a tota Europa medieval. Els primers bestiaris es van escriure i il·lustrar a França i a Anglaterra durant els segles XII i XIII i atorgaven als animals les característiques que havien de tenir els bons i mals cristians. Més tardans, tot i que amb el mateix significat moral, són els bestiaris toscans dels que en derivaran directament els catalans.

INTERACTIU BESTIARIS

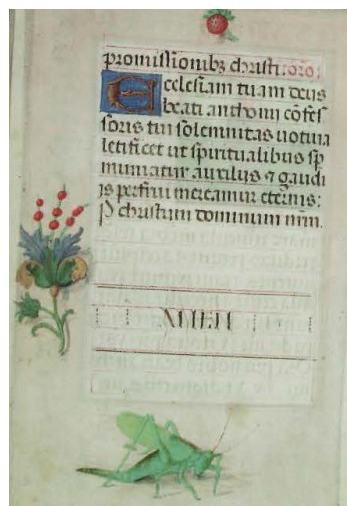
3. Qui té cavall no va a peu / Els animals i la representació social

Encara que el simbolisme derivi de l'imaginari cristià, els animals carregats de significats són usats també en multitud d'escenes profanes d'un món medieval amarat de conceptes religiosos. El tema nobiliari de la cacera, d'arrels antigues té en aquest període un gran desenvolupament i genera una literatura molt exitosa entre les classes benestants, coneguda com a llibres de falconeria. Simbolitzant famílies o llinatges, els animals també són ben presents en l'art de l'heràldica i apareixen al·legoritzant la casuística de les escenes d'amor cortès.

4. Formes bestials / Animals reals i bèsties fantàstiques

Als inicis, l'art medieval es distingeix de l'art clàssic per la seva manca de naturalisme, per ser un art més conceptual que no pas realista. Al llarg dels mil anys de l'Edat Mitjana això evoluciona de diverses maneres, tot i que es pot dir que en general els animals es representen de forma esquemàtica, sovint no gaire natural. Tanmateix, el coneixement directe d'algunes bèsties fa que la seva representació sigui més naturalista, en canvi, els animals exòtics, desconeguts a Occident, es solen representar de manera deformada i fantasiosa. Molts animals exòtics no s'havien vist mai si no era a través de les cases de feres d'alguns monarques occidentals.

4.1 Hic sunt dracones (Vídeo)

L'home medieval creia que la sirena o el centaure eren tan reals com els elefants i els cocodrils. Aquests animals imaginaris es consideraven terrorífics especialment els híbrids –mig home i mig bèstia-. En canvi els monstres antropomorfs com les blèmies o els esciàpodes els divertien més que no pas atemorien. Pensaven que vivien a l'Orient, als marges del món cristià, però també a les profunditats del mar o dins els cràters dels volcans com indiquen els llibres de viatges i els mapamundi medievals.

5. Animals que parlen? / Entre el missatge i la decoració

En el nostre món ens fa l'efecte que les imatges o bé tenen un significat fort, o bé són intranscendents i només serveixen per «fer bonic». Aquests criteris no serveixen exactament igual per entendre el món medieval. Que un animal aparegui mil vegades en un teixit no vol dir que els medievals no se'l miressin ni li donessin cap importància; i, al revés, que una bèstia sigui l'única decoració d'un capitell no ha de voler dir que se li atribuís un significat misteriós i esotèric, revelador de realitats profundes. És tracta d'analitzar-ho segons el concepte del *decus* i *ornamentum* medieval que vol dir en la necessitat de considerar els contextos en què es troba una imatge d'animal per poder interpretar-la correctament.

6. Les bèsties són vives!

Les bèsties sempre han estat presents en la cultura popular i algunes encara avui són vives i estan directament connectades amb el món medieval. Els bestiaris populars i festius són hereus de la iconografia i de les processons de l'Edat Mitjana. L' àguila, el drac o la tarasca, s'exhibeixen encara avui a les festes locals dels Països Catalans i la majoria deriven dels bestiaris i de l'art de l'Edat Mitjana. Són vives també en la literatura i el món del cinema: Moby-Dick, les bèsties fantàstiques de Harry Potter, les humanes a Rebel·lió dels animals , o l' Astèrix seguint les empremtes del griu en són alguns exemples.

